

■ Tərcümə etdi:
Elcan Salmanqızı

4 iyul 2015

WWW.KASPI.AZ

PORTRET

12

1935-ci il yanvarın 5-də Tehrandan anadan olmuş Furuğ bütün iranlı qızlar kimi on altı yaşında evləndirilir. Bu nikahdan Kamyar oğlu dünyaya gələn Furuğ iki il sonra evliliyini bitirir. Ömrünün sonuna kimi oğlunu görmək ümidi ilə yaşasa da, Kamyarı görmək Furuğa nəsib olmur. Furuğun haqqında biblioqrafiyanın – “Yalnız qadın”ın müəllifi Maykl Hilman onun əzablarını ən çox artıran şeyin məhz bu həsrət olduğunu vurğulayır. Həmin kitab Furuğun “Soyuq mövsümlərin başlanğıcına” şeirlər toplusundan olan bir qeydlə başlayır: **“Və bu mənəm, Yəni yalnız bir qadın, Soyuq bir fəslin qapısındaşam”**

Həm ata evində, həm də ailə qurduğu evdə İranın klassik ailə rejiminin tələblərinə dözmür, bədbəxtliyin, ruhi yorğunluğun onu hər gün daha çox ağuşuna aldığı görür və artıq dözmək yerinə çıxış yolları axtarırdı. “Cümə” şeirində Furuğun əksər şeirlərində olduğu kimi həmin dövrlərin kölgələrini görürük: **“Nə sakit və qürurlu keçirdi, təhlükəli sakit sular kimi axan bu tərk edilmiş Cümələr, mənim ömrüm bu Cümələr kimi keçirdi sakit və qürurlu...”**

Hələ erkən gənclik illərindən qəzəl və məsnəvi janrında şeirlər yazan Furuğ yaradıcılığının irəliləyən dövrlərində öz üslubunu kəşf edir və İran şeirində radikal möcüzələrin müəllifi olur. Həmin dövrlər əksər Şərq ölkələrində rast gəldiyimiz təxəllüссüz yazmaq cəsarətini məhz Furuğ göstərir. O, qorxusuz, kişi həmkarları kimi təxəllüsdən istifadə etmədən cəsarətlə eşqdən, sevgilidən və intim arzulardan yazırdı və bu dövrün İran cəmiyyətini silkələməyə yetmiş, hamını qısaqapanmaya düşər etmişdi. Bütün dünyaya qarşı durmağa yetəcək qədər cəsarəti olan və ona arxalanan Furuğ bu savaşın onu yalnızlığa sürükləyəcəyini də bilirdi: **“Mənim dilləndirmək istədiklərim qaranlıqda fısıldanacaq qorxaq duyğular deyil, Gündüzlərdir mənim zamanım və taybatay açıq pəncərələrdir kürsüm”** (“Bağcanın fəthi”)

Öz yolunda nə qədər yalnız qalıb, nə qədər ağır mübarizələr versə də, Furuğ İran cəmiyyətində yaşanan qadın problemlərini də olduqca sıx gündəmə gətirib. Qadınların yaşam hekayələrini şeirə gətirən şairənin XX əsr İran şeirinə töhfəsi danılmazdır. İran kimi qapalı cəmiyyətdə doğulub-böyümüş Furuğ - şahın idarəçilik sistemine və cəmiyyətin qadınlara qarşı olan münasibət və mövqeyinə qarşı çıxan və bunu yazılarda və şeirlərində açıq-aşkar dilləndirən şairə göstərdiyi cəsarəti yaradıcılığının heç bir dövründə arxa plana keçir-mir.

Onun “Oyuncaq gəlincik” şeirində bir-birinə caladığı qadın talelərinin təsvirində istifadə etdiyi sözlər, çağırışlar birbaşa ifadə edilib. Şeirin bəzi yerlərində yüngülvari istehza hiss edilir, lakin bütövlükdə bu şeir bir oyanış çağırışı himnidir. Bu şeir İran qadınının təmsalında bütün qadınların “özünükeşfə” çağırılmasıdır. O, bu tip şeirlərlə sadəcə, şairlik etmədi, eyni zamanda, bildikləri və müşahidələrini şeir yolu ilə çatdırmaqla cəmiyyətdəki qadınlara bir növ müəllimlik, rəhbərlik məsuliyyətini üzərinə alırdı. Onun bütün qayəsi qadınlara bir “əşya” olmadıqlarını anlatmaq idi.

Dövrün ədəbiyyat cameəsinin və hər düşüncədən olan insanın təmsil olunduğu cəmiyyətin hər nə qədər ürək edib dilləndirmədiyi mövzuları qələmə almış olsa da, Furuğun qələmində sanki bütün mövzular və duyğular estetikləşib, incəlib, yumşalıb və dincdir. Yaradıcılığında araşdırmaçıların qərübə hesab etdiyi digər bir detal isə, məsələn, məhəbbət mövzulu şeirlərində “həzz”in “günah” kimi qəbul edilməsidir. Məhz belə detallarda cəmiyyətə meydan oxuyan xarakterə sahib olsa da, şüurlatına yerləşmiş dini qanunları silə bilmədiyinin şahidi oluruq. Anasının qatı dindar olması və hər zaman “günahlarımız bizi addım-addım izləyir” düşüncəsini aşılamasının Furuğun beynində dərin kök saldığını görürük. **“Vardı gözlərində günahların qəhqəhəsi, üzündə böyük şəhliklərdən doğan bir parıltı, Və məsum dodaqların gülümsəyişi... Ovsunlu və üsyankar...”** (“Öpüş”)

Furuğ təkcə eşqin, mübarizənin, cəsarətin və dirənişin simvolu deyildi. O, həm də cəmiyyətin yetişdirmək istəmədiyi qadın idi. Həyat onun yolunu “Cəhaletin qorxulu yuxusu qadındır” sözünü dedizdirəcək qədər dözülməz hadisələrdən, keçilməz yollardan salmışdı. “Günah” şeirindən sonra bir qrup molla tərəfindən bıçaqlanır və cəsarətin

Dünyanın iki qışı arasına sığışmış 31 baharlıq bir ömür idi Furuğun payına düşən. Bu qısa ömürə sığışdırılmış hər şey də elə qışı xatırladır insana. Hər yerindən hüzn tökülən şeirləri və ölümü ilə də Furuğ elə qış kimi qadın idi. İranın poeziya tarixinə Furuğ təkcə həyat yolu və şeirləri ilə yox, həm də xarakter keyfiyyətləri ilə həkk olunub. Furuğun həyat yolunu işıqlandıranlar ölümün çox yaxın olduğunu hiss etmiş bir adamı tapıblar. Ölümün çox da uzaqda olmadığını hiss etmək və hər şeyi sürətlə yaşayıb, bütün duyğuları dəstələyib, dünyadan məmnun ayrılmaq - Furuğun ən böyük qazancı yəqin ki, bu olub. Onu ancaq şeir xoşbəxt edirdi və elə buna görə də bütün həyatı şeirlərindədir. Bir ovuc xoşbəxtlik və azadlıq üçün çiynində özü qədər kədər hərləməli olan cəsur insanlar kimi o da eşqə, cəsarətə, şeirə bağlı yaşadı və öldü...

Cəmiyyətin yetişdirmək istəmədiyi qadın

Furuğ Fərruhzad: **“Həyat bu ürəyi yenidən doğacaq. Yenidən yaşadacaq məni bu küləklər, qış şaxtaları”**

və dirənişin əvəzini ödəyir.

Bu şeirdən sonra bütün doğmaları, atası, ailəsi və özünü əxlaq qoruyucusu hesab edənlər Furuğdan tamamilə imtina edir və onu təcrid edirlər, övladından ayırırlar. Zaman-zaman kişilərin fiziki şiddətinə düşər olan Furuğ dözmür. Onu bıçaqlayan molla birliyi Furuğa cənəzə namazı qılınmasını da engəlləyir. Onun cənəzə namazını ölümündən iki gün sonra şair Mehrdad Səmədi qılır: **“... Peşman deyiləm. Mənim ürəyim bu dünyanın zamanından çox uzaqda vururdu. Həyat bu ürəyi yenidən doğacaq. Yenidən yaşadacaq məni bu küləklər, qış şaxtaları”** (“Gecənin soyuq küçələri”)

“Günah” şeirindən sonra həyatının kökündən dəyişməsi, baş verən hadisələr, Furuğ nəinki geri addım atmır, əksinə, üsyən bayrağını daha da yüksəldir. Bu gedişatda Tanrıya müraciətlər çoxalır. Uşaqlıq məhəbbəti ilə qurduğu ailənin zədələrindən sonra sürətlə müdrikləşən, böyüyən Furuğ bu inkişafa və düşüncələrinə uyğun İbrahim Qolestanla yeni bir səhifə açmağa çalışır. İbrahim Mark Tven, Ernest Heminqvey kimi müəllifləri fars dilinə tərcümə edib, İran ədəbiyyatında uğurlu tərcüməçi kimi tanınır. Onların məhəbbət macəraları içində olduqları cəmiyyəti daha da qıcıqlandırır. Eşqi tapması ilə həyata yenidən bağlanan və yaradıcılığında yeni bir qönçə mövsümünə keçid alan Furuğ “Yenidən doğulma” adlı

şeirlər toplusunu çap etdirir. Bu dövrdə Furuğ intim tabulara qarşı üsyankar mövqedən uzaqlaşaraq, eşqin və duyğunun bütün müqəddəs tərəflərini mədh edən şair olur. Şeirlərindəki həzz və ehtiras coşğusu yerini duyğunun ülviliyinə, ruhi müdrikləşməyə, mənəvi zənginləşməyə verir: **“Mənim bütün varlığım mənası açılmayan, qaranlıq bir ayədir. Səni özü ilə birgə çiçəklənməyin və yaşıllaşmağın sonsuz mövsümünə aparacaq. Mən bu ayədə bir aham, səni bu ahla ağaca, suya və alova qarışdıracağam”** (“Yenidən doğulma”)

Bundan sonra isə “Məhkum”, “Divar”, “Üsyan” kimi şeirlər toplusları işıq üzə çıxan şairə son kitabı “Soyuq mövsümlərin başlanğıcına”nı yekunlaşdırmağa az qalmış 1967-ci il fevral ayının 13-də üzəri açılmayan və indiyədək müəmmalı qalan avtomobil qəzasında ölür. Onu hadisə yerində boynu qırılmış vəziyyətdə tapırlar.

Furuğ şeirlərində inanılmaz dərəcədə öncəgörmə, hissetmə ilə rastlaşırıq. Şeirlərinin tarixləri ilə başına gələn hadisələri uzlaşdırıqlıca bu faktı daha aşkar başa düşmək olur. Məhz sonuncu kitabında da sanki ölümü hiss edirmiş kimi tez-tez özündən, ölümdən, qardan, qandan bəhs edir və olduqca kədərli təsvirlər verir: **“Üşüyürəm mən və bu səsi getdikcə uzaqlaşan inci sırğalara nifrət edirəm. Üşüyürəm və dərk edirəm... Bir yabanı la-**

lənin qırmızı xəyallarından, bir neçə damcı qandan başqa heç nə qalmayacaq yer-də...”

Yenə həmin kitabda yer almış başqa bir fikir: **“Artıq bitdi” – dedim, ana. Düşünməyə imkan tapmadan olacaq hər şey. Bəlkə indidən qəzetə başsağlığı elanı vermək lazımdır?”**

Furuğun yazıları sonralar “Soyuq mövsüm” kitabında toplanıb. Həyatı və xarakteri ilə hər zaman diqqət mərkəzində olmuş Furuğ Fərruhzad haqqında yazılmış məqalə və araşdırmaların zəngin arxivi var. 1999-cu ildə isə onun həyatı haqqında “Rüzgar bizi aparacaq” adlı film də çəkilib. Abbas Kiyarüstəminin rejissoru olduğu filmdə yepyeni və tanınmayan tərəfləri ilə yadılmış bir Furuğ var.

Onun poeziya və bəşəri sevgidən başqa incəsənətə və nadir gözəlliklərə nə qədər bağlı olduğu da hamıya məlumdur. Bunun ən bariz nümunəsi isə İbrahim Qolestanla yazdığı məktubdur: “National Gallery”də Leonardodan bir tablo var, əvvəllər görməmişdim. Yəni keçən London səfərində görməmişdim. Möhtəşəm bir şeydir! Hər şey açıq məvidə düşünlərini açıb, həllini tapıb. İnan ki, əyilib namaz qılmaq keçdi içimdən...”

“Kaş ki, öləydim. Ölüb, yenidən diriləydim. Dünyanın başqalaşdığını, bu cür mərhəmətsiz olmadığını görəydim...”